

Guido lacht, Durk huilt

Romandebuut

Gerrit Komrij

over

Guido Golüke, *Het vlekkenbeest*, roman.

BBLiterair, De Bezige Bij. Prijs f 14,50.

Durk van der Ploeg, *Een vers graf*, roman.

BBLiterair, De Bezige Bij. Prijs f 14,50.

De Bezige Bij heeft in een en dezelfde maand, in een en dezelfde serie twee debuten (neem ik aan) uitgegeven die nogal een dwarsstraat schelen, ja die uit geheel verschillende eieren zijn gebroed. Waar de een lacht, weent de ander; waar de een met zijn fantasie door allerlei barrières slaat, zit de ander gevangen in steeds weer dezelfde kringloop van zelfbeklag — ik bedoel de figuren uit de boeken natuurlijk, niet de schrijvers; en die boeken

zijn *Het vlekkenbeest* van Guido Golüke en *Een vers graf* van Durk van der Ploeg. De titels duiden al zo het een en ander aan. Bij Golüke straalt uit alle boos- en bitterheid een parmantig zonnetje; bij Van der Ploeg ziet zelfs elk zonnetje bleek van scharmin-kelige ellende.

Welaan, eerst het plezier natuurlijk. Het vlekkenbeest is een wat bizar boek, en zo helemaal ook van deze jeugd van tegenwoordig eigenlijk wel. Het bestaat uit een reeks curieuze verzinsels, met veel verwijzingen naar het stripverhaal.

Het eerste deel gaat over een man die een loodgietersbedrijf heeft, maar opeens is gaan denken dat hij bankdirecteur is, en op een maandagmorgen ook daadwerkelijk naar de bank gaat, alwaar hem prompt de deur gewezen wordt. Hij denkt dat de hele wereld gek is geworden. Maar hij past zich aan, en doet zelfs wat alle loodgieters

Vervolg op pag. 14

Guido Golüke

Mulisch mikt, schiet en mist

Poëzie

Rein Bloem

over

De vogels, drie balladen, door Harry Mulisch
Uitg. Athenaeum — Polak & Van Gennep.
Prijs f 16,50.

In het poëziumnummer van De Gids 1973 publiceerde Mulisch drie onverwachte gedichten. Ze maakten een beetje een gewilde indruk, er zat wat haastwerk in, maar een aantal fragmenten en zinnen en de hele opzet: een verkenningstocht in poëzie, het ontginnen van een witte pagina waren overtuigend genoeg. De formule 'poëzie is meisjespijn, de dichter Pilatus' evenknie' en de versnippering van harde zelfstandige naamwoorden in het gedicht *Etmaal* lieten mij in ieder geval niet los. Eenzelfde verrassing betekent zijn bundel *De vogels, drie balladen* (Athenaeum-Polak & Van Gennep). Geen haastwerk, meer gewildheid, maar ook een tamelijk geweldig symbolisch verhaal in veertien plaatjes: *Ballade van de jager*. Mulisch gaat uit van, leeft zich in in een kopergravure met de voorstelling van een jager en een hond bij een nevelige plas waarboven een eend vliegt. De prent wordt in ronde woorden en elliptische zinnen beschreven, het jachttafereel komt in beweging, wordt een elementair drama dat vertaald wil worden. Het eerste hoogtepunt komt als de losse flodders van de prent in de verbeelding ineengedicht worden:

*Hoe mooi als nu alles bijeenkwam: kogel en eend,
Kogel plus vogel in plas, hondekop door water*

*Varend, kogel, vogel, hond aan de voet van de jager
Woordelijk tot een weidelijk kwatrijn vereend.*

Niet mis, in zo'n klein bestek zoveel beweging en zichtbaar gemaakt in één spanningsboog, een transformatie van eend in vereend. Maar het denkbeeld is te mooi om waar te zijn: Mulisch werkt in een aantal snelle opnamen doeltreffend uit wat er gebeurt als de jager zou missen: de tafeleend komt in een stadgracht terecht, de jager zal zich jaren later in een beroerte realiseren wat hij gemist heeft, de hond 'nog droog als het woord water' staat daar verloren bij. De scherpepunten etsnaald ging niet verder dan een statisch beeld, de vlucht van de fantasie was door een 'ontzette pen' niet in woorden om te zetten, de vogel (het zou een taling kunnen zijn) is gevlogen. Tot zover de controle. Maar wat als op these en antithese nog een synthese volgt, een onkontroleerbare gooi naar wat onbereikbaar is? De kogel schiet zijn doel voorbij maar reikt verder dan het eerste hoogtepunt en raakt ergens een mythisch zenith:

*Tot de eerste straal van de zon hem vindt,
Blinkend verschijnt hij op zijn hoogste punt:
Mercurius!
O driewerf grote!
Patroon!*

Op het allerlaatst wordt het gedicht toch nog samengetrokken in één woord: de kogel die patroon wordt, de mythe die de dichter en jager de baas is, de structuur = het patroon dat voltooid wordt.

Tel uit je winst, al had van mij Mercurius achterwege mogen blijven en zie ik in dit gevleugelde woord (de god van de handel met

vleugels en al) niet veel meer dan de schone grap waar Mulisch het pater-Genoeg flauwekul: *Ballade van de meesterstuk van het groene gild*. *Achterbergs Spel van de wilde jager*. *Breeroo's Jager met waterwild*: (kampervleugels, al geplukt? — ne zie ik niet gaarne) behoren. Gewilder zijn de twee andere balladen, de prent van een boer die godverdomme vogels' heeft gezaaid tabakssap een kalligram in het I hemel tekent. Dezelfde visualisatie rol in *Ballade van de visser*, het visser die een vogel vangt en zich de haak slaat. Hoe de worm in de man is de visvangst komt, wordt door het in elkaar schrijven van visworvisvoviwormsgelserm. Het the mislukte vangst die in een ander toch overhoudt is hetzelfde als in ballade, maar de taal doet hier werk. Een uitzondering is de zin: *sluiting van het visseizoen, de visd vissenvisioen* waarin vogel en vis geklonken worden in een kritikus leken bij de eerste ballade wordt h minder raak geschoten.

hij het. Lekker met je benen gekruist op een kussen bij de kachel, en luisteren. Zo'n denkertje. Waar haalt hij het vandaan.

Botten verzamelen

Zwaar en log is *Een vers graf* van Durk van der Ploeg. Geen dialogen, geen alinea's, geen wit: een monoloog van een in een gesticht opgenomen anatomie-leraar die steen en been klaagt over zijn leven en zijn huidig lot. Herinneringen aan zijn verleden komen in hem op, zonder één sprankje vreugd, zonder ooit eens iets vrolijks: je verbaast je niet in het minst dat hij, hoe moet ik het noemen, *typisch* is geworden. Als kind verzamelde de ik-persoon al botten op het kerkhof en zette hij met zijn broer op zolder hele skeletten in elkaar. Hij was door botten geobsedeerd, zoals hij ook geobsedeerd is wat zijn afkeer van doktoren, medische behandelingen, ziekenhuizen en ziektes betreft. Alles is dichtgeplakt met smerigheid, lijden, angst. Als de ik naar de hemel kijkt, regent het; ziet hij naar de aarde, dan krioelt het daar van de wormen; doet hij zijn mond open, dan braakt hij; doet hij daarentegen zijn ogen open, dan rollen er tranen uit; denkt hij aan zijn vader, dan haat hij hem. Een hele flora van afval, sneeuw, vuilnis, graven, bloed gedijt in de mest van deze monoloog. Als de ik klaarkomt, is het tegen een grafterp.

'... telkens als ik het weer voor mij zie hoe de vuilnismannen met hun gaffels door het afval baggeren en ik dreig weg te zinken tussen de groenteblikjes, de haarplukjes van mijnheer en mevrouw, die ze 's morgens zo ordentelijk uit hun kammen hebben getrokken, dan houd ik mij vast aan de tafel, de vensterbank. Hier kan mij niets gebeuren. Hier ben ik niet bang voor die hele troep die uit de toiletmurtjes komt; het oorvet, de meeëters, de smurrie uit hun talgklieren, de nagels en fluimen die de stugge rokers 's morgensvroeg al voor de thee hebben opgehoest.'

Eet vooral smakelijk! De ik, die het voortdurend over de dood heeft, aan het eind van het boek de dood steeds meer ziet naderen en dan ook inderdaad sterft (ik vraag me altijd af, hoe zit zo'n literair procédé toch in elkaar? Ik bedoel, zo'n verhaal waarbij de ik aan het eind, al 'innerlijk pratend', de pijp aan Maarten geeft; ik zal dat nooit begrijpen), die ik dus weet van geen ophouden: *'Ik wilde pijn voelen, lijden, verrotten, sterven. TB, nierbekkenontsteking, kanker, zenuwgezwollen, tumor, ik bleef het liefhebben.'*

Die hele lange monoloog, loodzwaar vergeleken met het vederlichte van Gollücke, bloedernstig vergeleken met het innemende en guitige van hem, heeft iets monumentaals, iets indrukwekkends, door de evocatie van de werkelijk roetzwarte poel in de hersenpan van iemand die gewoon was vóórbestemd gek te worden. Het is waarachtig geen sinecure van Durk van der Poel om zo'n Russische koortsdroom aan te durven. De opzet en

de indruk zijn verpletterend, je wordt er ook zelf typisch van. Maar kon hij maar beter schrijven! Met minder gemeenplaatsen! Met heel wat minder nadruk ook! Als je 172 bladzijden vult met niets dan ellende, begin je, daar is geen ontkomen aan, te gieren van de lach, ja te hikken, en krijg je uiteindelijk het idee iets heel onwezenlijks mee te maken. Enkele zinnen:

'Waar toe? Waarom? Ik leef. Ik heb mijn contacten horizontaal. Wat bindt mij aan het verticale?' 'Ik ben een rijpe vrucht, Joy, van binnen verrot, verschroeid.'

'Ik stink als een wezel, ik rot hier weg in de schemer als een verdroogde foetus. Nooit zal ik geboren worden, ik blijf in mijn moeder; zij is eeuwig zwanger maar zal nooit baren. Ik zwel, als ik Pope zie, ik zwel als een oude vrouw.'
'Paviljoenen, klinieken, koloniën, sanatoria doemen voor mij op op dit schrikheldere middaguur als bloeddorstige fabrieken (...). Braakziek hang ik als een schuinsmarcheerder in de armen van dokter Grebbe.'

'Mijn hersenen vertakken zich in angst, liefde en verdriet.'
'Ze bewenen straks het lijk, bestrachten de stilte en een omslachtige voorzichtigheid, want gekneusd en gescandaliseerd ontstaan er doodspiegelen en ontluistering.'

'O God, terwijl ik kwijl van pijn, terwijl ik vloek en bid, nee smeeek en bijt in mijn eigen vlees, richt ik mij op, loop onzeker om de rolstoel en blijf ernaast staan als een lijfwacht naast de troon van de levende vorst.'

'Ik sterf langzaam af, gelijk een tak.' 'Ze hebben me alleen gelaten, gelijk een vorst.' '... zo kan ik onophoudelijk sterven, herleven, sterven, gelijk een plant van vele seizoenen.'

'Er liep bloed langs de steen naar beneden en zakte in het witte graniet gelijk saus in de rijst.'

Een beetje minder kan ook! In het totaal heb ik eenentwintig maal zo'n irritante vergelijking met 'gelijk' geteld. En staan die er om de monotonie te benadrukken? Ik betwijfel het. Want dan zou dat ook gelden voor de hersenen die zich vertakken gelijk verticale saus in de rijst, en voor de man die braakziek en rijp zwelt als een wezel of eeuwig zwanger gescandaliseerd is met de schrikheldere pijn naast zijn van binnen verrotte rolstoel. Een prachtboek hoor, daar niet van. Maar als Van der Ploeg ons een gek geeft die tot aan zijn kist toe blijft lullen, en niet zo'n beetje ook, dan kan hij er toch ook een vinden zonder een spraakgebrek?

GERRIT KOMRIJ